

Висновок

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації «Організаційно-педагогічні засади морального виховання у виправних колоніях України (кінець XX – початок XXI ст.).»

Купця Олександра Михайловича, що подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки

Актуальність теми дисертації

Становлення України як правової держави невід’ємне і від реального утвердження принципу верховенства права, зміцнення законності та правопорядку у країні, забезпечення прав і свобод її громадян.

У сучасних складних умовах військового протистояння російським агресорам для нашої держави надзвичайно важливо забезпечити правопорядок на територіях, де не ведуться активні воєнні дії. Адже диверсійна робота громадян, яким притаманні аморальні цінності, спричиняє постійну загрозу відносно спокійному життю на цих українських теренах. У певному сенсі небезпеку становлять особи, які вже скоїли злочин і відбувають покарання у відповідних установах, зокрема, у виправних колоніях. Це, з одного боку, передбачає посилення правоохоронної функції держави, активізацію боротьби з різними правопорушниками, а з іншого, – вдосконалення діяльності установ виконання покарань, з-поміж інших, і виправних колоній, які мають відповідати міжнародним стандартам і сприяти адаптації ув’язнених до нормальних умов життя, запобігати здійсненню ними повторних правопорушень. Ба більше, з огляду на важливість захисту держави від загарбницьких дій агресора, необхідно утверджувати в ув’язнених бажання керуватися у майбутньому моральними нормами суспільного життя. Отож питання виховної роботи із засудженими в сучасних умовах постає надзвичайно актуальним, особливо на часі – реалізація заходів, пов’язаних із моральним вихованням. Адже останнє, на нашу думку, є основою виправлення правопорушника та його успішної реінтеграції в соціум.

Згідно з даними статистичного щорічника України за 2022 рік, у нашій державі функціонує 102 установи виконання покарань, у яких перебувають 29 434 особи, позбавлені волі. Відстеживши динаміку від 1995 року, з’ясували її позитивний вектор, оскільки спостерігається тенденція до суттєвого зменшення чисельності пенітенціарних установ і відповідно – чисельності ув’язнених у них (у 1995 р. – 135 установ виконання покарань (УВК) (159 500 засуджених), у 2000 р. – 182 УВК (179 293 засуджені), у 2015 р. – 146 УВК (55 861 засуджених), у 2020 р. – 109 установ виконання покарань (33 994 засуджені)). Однак усе ж 29 434 ув’язнені – це достатньо велика кількість людей, яких не можна втратити для нашого суспільства, країни, особливо у сучасних умовах боротьби за

власну державність. Тому важливим завданням колективів українських пенітенціарних установ є повернення засуджених до соціуму як повноцінних громадян, котрі володіють моральними нормами поведінки в ньому.

Розв'язанню пенітенціаріями окреслених державних завдань сприяють гуманізація виховного процесу у ВК та визнання пріоритетності морального виховання. Тільки такий підхід може розвинути в засуджених почуття власної гідності й самоцінності, розуміння переваг моральних цінностей та визнання їх підґрунтям соціально прийнятних норм поведінки.

Загальнодержавний масштаб необхідності ефективної виховної роботи із засудженими актуалізує проблематику даного дослідження та доводить потребу його ґрунтовного розгляду в історичній ретроспективі.

Зв'язок теми дисертації з державними програмами, науковими напрямками університету та кафедри.

Тема дисертаційного дослідження входить до плану науково-дослідницької роботи кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка як складова комплексної наукової проблеми «Українська освіта в контексті трансформаційних суспільних процесів» (номер державної реєстрації 0108U007644) та «Тенденції розвитку освіти в кризових умовах: історія, теорія і практика» (державний реєстраційний номер 0123U100619).

Тему дисертаційного дослідження затверджено вченою радою Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (протокол № 16 від 19 листопада 2020 р.) та узгоджено у Міжвідомчій раді з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології в Україні (протокол № 1 від 02.02.2021 р.).

У межах цих наукових тем авторкою було розроблено зміст та педагогічний інструментарій морального виховання засуджених у виправних колоніях.

Особиста участь авторки в одержанні наукових та практичних результатів, що викладені в дисертаційній роботі.

Дисертаційна робота виконана на кафедрі загальної педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Науковий керівник – к. пед. н., доцент Івах Світлана Михайлівна. Розглянувши звіт подібності щодо перевірки на плагіат, рецензенти дійшли висновку, що дисертаційна робота Купця О.М. є результатом самостійних досліджень здобувача, не містить елементів плагіату. Використані ідеї, результати і тексти інших авторів мають покликання на відповідне джерело. Особистий внесок здобувача полягає в одноосібно виконаному науковому дослідженні, що відображає авторський підхід до обґрунтування організаційно-педагогічних засад, виявлення основних тенденцій, розкриття змісту і специфіки морального виховання

засуджених у виправних колоніях України II половини XX – початку XXI ст. Усі наукові результати, які викладені у дисертації, одержані автором самостійно. З опублікованих у співавторстві праць використано лише ті матеріали, що є результатом самостійної роботи дисертантки.

Достовірність та обґрунтованість отриманих результатів та запропонованих автором рішень, висновків, рекомендацій

Високий ступінь обґрунтованості та достовірності результатів дослідження підтверджується методологічною та теоретичною обґрунтованістю вихідних позицій, ґрунтовним аналізом джерельної бази, апробацією та впровадженням результатів дослідження у практичну діяльність Державної установи «Дрогобицька виправна колонія № 40». Автором використано комплекс методів дослідження: контекстуально-інтерпретаційний, періодизації, історико-генетичний, історико-порівняльний, ретроспекції та низку емпіричних методів (опитування (інтерв'ю, бесіди, анкетування) начальників відділень та засуджених з метою з'ясування практичних аспектів реалізації мети та завдань морального виховання у соціально-виховній роботі сучасних виправних колоній України); а також математичних й статистичних методів для опрацювання здобутих відомостей методами опитування. Ступінь новизни основних результатів дисертації порівняно з відомими дослідженнями аналогічного характеру.

Ступінь новизни основних результатів дисертації порівняно з відомими дослідженнями аналогічного характеру

Наукова новизна і теоретичне значення дослідження полягає у тому, що *вперше* схарактеризовано організаційно-педагогічні умови морального виховання у виправних колоніях України (кінець XX – початок XXI ст.) (дотримання принципу законності та прав людини (виховна діяльність має здійснюватися на основі дотримання чинного законодавства та міжнародних стандартів захисту прав людини); комплексний підхід до виховання, що передбачає поєднання навчально-виховної, трудової, культурно-масової, спортивної діяльності тощо; актуалізація національно-патріотичного виховання за умов російської агресії як умова формування моральних цінностей засуджених; індивідуалізація виховного процесу: індивідуальний підхід до особистості засудженого (моральне виховання будується з урахуванням віку, освітнього рівня, життєвого досвіду, характеру правопорушення та психоемоційного стану засудженого), що передбачає створення індивідуальної виховної траєкторії; поєднання морального та релігійного виховання, яке забезпечить виправлення поведінки засудженого, формування у нього милосердя, духовних цінностей; розроблення інноваційних технологій морального виховання в пенітенціарному середовищі; використання найкращого досвіду закордоння щодо морального виховання засуджених);

– *розроблено* періодизацію, яка відображає специфіку історичного розвитку організаційно-педагогічних умов морального виховання засуджених у виправних колоніях України упродовж означеного періоду (І період – 1970–1991 рр. – період розбудови системи політико-виховної роботи у ВК в умовах радянської пенітенціарної системи з наголосом на комуністичну індоктринацію. У його межах виокремлюємо два етапи: 1) 1970–1975 рр. – переосмислення вітчизняного і закордонного досвіду, розробка методики політико-виховної роботи; 2) 1975–1991 рр. – затвердження і впровадження в життя низки методик та інструкцій виховної роботи з засудженими; II період – 1991–2017 рр. – період формування системи морального виховання засуджених в умовах функціонування української пенітенціарної системи. У його межах теж виокремлюємо два етапи: 1) 1991–2003 рр. – становлення законодавчо-нормативної бази соціально-виховної роботи з засудженими; 2) 2003–2017 рр. – розробка ефективних технологій реалізації завдань морального виховання як складової соціально-виховної роботи виправних колоній); комплексно *вивчено й проаналізовано* сутність, мету, завдання і зміст морального виховання засуджених у системі виправних закладів України упродовж другої половини ХХ – початку ХХІ ст., *визначено* основні тенденції та *виокремлено* прикладні аспекти реалізації завдань морального виховання засуджених у виправних закладах України на кожному з виокремлених періодів;

– *доповнено* педагогічну теорію уявленнями про зміст та інструментарій морального виховання засуджених у виправних колоніях України упродовж хронологічних меж дослідження;

– *уточнено* зміст ключових понять дослідження: «мораль», «моральність», «моральне виховання», «моральна вихованість», «організаційно-педагогічні умови», «виправна колонія», «соціально-виховна робота», «ресоціалізація засуджених», «пенітенціарна педагогіка», «виправно-трудова педагогіка»;

– *подальшого розвитку* набули положення та висновки щодо актуальності реалізації морального виховання засуджених у виправних закладах України;

– *до наукового обігу введено* маловідомі джерела та документи, що відображають специфіку виховної роботи у виправних колоніях України (наказ МВС СРСР «Про покращення організації виховної роботи з засудженими і більш раціональне використання їх вільного часу» (1972), Методичні рекомендації з організації морального виховання засуджених до позбавлення волі (1983)).

Теоретичне та практичне значення результатів дисертації.

Використання результатів роботи.

Наукові положення, висновки та рекомендації, наведені у дисертації, мають теоретичну та наукову цінність. До основних наукових результатів проведеного дослідження слід віднести:

- обґрунтування авторської періодизації, яка відображає специфіку історичного розвитку організаційно-педагогічних умов морального виховання засуджених у виправних колоніях України упродовж означеного періоду;

- визначенні педагогічного інструментарію морального виховання засуджених у виправних колоніях України (II половина XX – початок XXI ст.) та виявленні основних тенденцій його розвитку у кожному з виокремлених періодів;

- розробці методичних рекомендацій з організації морального виховання засуджених у виправних колоніях України.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що його результати впроваджено у діяльність Державної установи «Дрогобицька виправна колонія № 40» шляхом виступів на засіданнях відділу соціально-виховної та психологічної роботи з рекомендаціями щодо покращення роботи з морального виховання засуджених та наданням консультацій начальникам відділень. Наукові положення та висновки використовуються у змісті лекційних курсів для студентів Пенітенціарної академії України, зокрема таких як: «Пенітенціарна педагогіка», «Соціально-виховна робота з засудженими», «Соціальна педагогіка», «Педагогіка», «Комунікативні технології в правоохоронній діяльності». Актуальність дослідження вбачаємо також в доцільності використання його результатів, наукових положень і висновків у процесі розробки навчально-методичних рекомендацій для майбутніх фахівців-пенітенціаріїв. Теоретичні положення дисертації, її фактичний матеріал і пропозиції вважаємо корисними для організації науково-дослідницьких пошуків з означеної проблематики. Результати наукового пошуку можна використати в процесі вдосконалення законодавчої бази щодо організації виховного процесу у виправних закладах України.

Перелік наукових праць, які відображають основні результати дисертації

Основний зміст роботи опубліковано у 8 публікаціях (5 – одноосібних): 4 – у наукових фахових виданнях України, 4 – апробаційного характеру. У публікаціях здобувача, які відповідають встановленим вимогам, достатньою мірою розкрито основні положення дисертації, що виносяться на захист, висвітлено суть наукової новизни отриманих результатів.

Статті у наукових фахових виданнях України

1. Купець О.М. Завдання морального виховання засуджених у системі виправних закладів України. *Молодь і ринок*. № 9 (195), 2021. С. 150–154. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mir_2021_9_31

2. Купець О.М. Основні форми та методи морального виховання засуджених у виправних колоніях України (кінець XX – початок XXI ст.). *Інноваційна педагогіка* : науковий журнал / редкол.: А.В. Сущенко (голов. ред.) та ін. Одеса : Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій, 2022. Вип. 45. С. 34–39. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/innped_2022_45_8

3. Купець О.М. Сутнісні характеристики морального виховання засуджених у виправних закладах України II половини XX – початку XXI ст. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2022. № 89. С. 87–92. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_5_2022_89_20

4. Купець О.М., Івах С.М. Особливості морального виховання засуджених у виправних колоніях України. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2023. № 4. С. 101–108. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vlup_2023_4_15

Опубліковані праці, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації

5. Купець О.М. Основні принципи здійснення виховного впливу на засуджених у виправних колоніях України : збірник матеріалів I Міжнародної наук.-практ. конференції: *Débats scientifiques et orientations prospectives du développement scientifique*. 2021. Volume 5. С. 72–73.

6. Купець О.М., Івах С.М. Основні напрями виховної роботи з засудженими у виправних закладах України. *Labyrinths of Reality: Collection of scientific works* / edited by M. Zhurba. 2021. Issue 8 (13). С. 51–53.

7. Купець О.М. Мета та завдання виховної роботи із засудженими у виправних колоніях України (II половина XX – початок XXI ст.). *Пріоритетні напрями модернізації освіти: досвід, реалії, перспективи* : збірник наукових праць Всеукраїнської науково-практичної конференції (Дрогобич, 7–8 квітня 2022 року) / за ред. М. Чепіль, А. Федорович. Дрогобич : РВВ ДДПУ імені Івана Франка, 2022. С. 29–31.

8. Купець О.М., Івах С.М. Індивідуальні методи виховної роботи із засудженими у виправних колоніях України. *Розвиток освіти в кризових умовах: історія, теорія, практика* : збірник наукових праць Всеукраїнської науково-практичної конференції (Дрогобич, 27–28 квітня 2023 року) / за ред. Т. Пантук, І. Паласевич, А. Федорович. Дрогобич : ДДПУ ім. І. Франка, 2023. С. 35–39.

Оцінка структури дисертації, її мови та стилю викладення

Дисертаційне дослідження складається із анотації українською та англійською мовами, вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків. У списку використаних джерел зазначено 244 найменування. Дисертація містить 8

додатків. Дисертація виконана українською мовою, стиль викладення матеріалу – науковий, характеризується точністю, лаконічністю, зрозумілістю, зв'язністю, завершеністю. Рукопис дисертації чітко структурований, характеризується належною мовнотипістичною грамотністю. Структура роботи та її оформлення відповідають вимогам, що ставляться до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

У ході обговорення дисертації до неї не було висунуто зауважень щодо самої суті роботи.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Купця Олександра Михайловича на тему «Організаційно-педагогічні засади морального виховання у виправних колоніях України (кінець XX – початок XXI ст.)». завершеним, оригінальним, самостійним науковим дослідженням, що висвітлює актуальну тему і має вагоме теоретичне і практичне значення. Дослідження виконане здобувачем особисто. Отримані результати свідчать про достатній рівень наукової підготовки автора. Купцем О.М. зроблено значний науковий внесок у розв'язання питань, що мають важливе значення для історико-педагогічної науки. Дослідження містить обґрунтовані і достовірні висновки та пропозиції. За змістом та оформленням робота відповідає встановленим вимогам. Представлена дисертаційна робота Купця О.М. відповідає спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки та вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 та рекомендується до захисту в разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки.

Голова засідання наукового семінару,
завідувач кафедри загальної педагогіки та
дошкільної освіти, д. пед. н., професор

Тетяна ПАНТЮК

